

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ПРОКУРОРІВ УКРАЇНИ

HISTORICAL BACKGROUND OF THE ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF THE INSTITUTE OF INDEPENDENCE OF PROSECUTORS OF UKRAINE

Корнющенко С.С., аспірант

Інститут права Сумського державного університету

Незалежна прокуратура являє собою основну з гарантій дотримання прав та свобод людини, що, в свою чергу, є невід'ємною складовою демократичного правового суспільства. Відсутність чи недотримання принципу незалежності прокурорів може привести к суттєвим іміджевим втратам країни на міжнародному рівні. Окрім цього, незалежність правоохоронної системи та, першочергово, прокуратури це гарантія забезпечення в державі цивілізованих відносин, у тому числі щодо виконання міжнародних зобов'язань.

Оскільки Україна стоїть на шляху європейської інтеграції, актуальним на сьогодні постає питання інтеграції державних органів в загальноєвропейську систему, як шляхом приведення національного законодавства у відповідність до європейського, так і забезпечення дотримання загальноєвропейських гарантій діяльності.

Запорукою належного та всебічного дослідження будь-якого процесу державотворення є дослідження його генезису, тобто історії виникнення, еволюції, а також чинників, які сприяли формуванню.

Історія становлення та розвитку української прокуратури налічує близько 270 років, під час яких України перебувала під впливом різних держав та в різні історичні епохи. Утворення та розширення функцій прокуратури визначалося як об'єктивною необхідністю функціонування державного апарату, так і волею законодавця, що, в решті-решт, диктувало вектор діяльності, механізм підконтрольності та підзвітності.

В даній статті досліджено історичні передумови становлення та розвитку інституту незалежності прокурорів України, а також основні чинники та етапи, що визначали цей процес. Висвітлено доктринальні погляди на періодизацію становлення та розвитку інституту незалежності прокуратури, проаналізовано наукову полеміку з приводу історичного аспекту даного питання. Також, в ході дослідження виявлено, що під час впливу на правову систему України європейських країн, зменшувалися наглядові функції прокуратури, розширювалася незалежність, а відповідно зменшувався державний вплив на правові ситуації, в той час, як під час перебування радянської епохи питання наявності незалежності у прокурорів взагалі не поставало, існувала ієрархічна структура прямого підпорядкування та звітності, що не сприяла розвитку демократичного суспільства.

Ключові слова: прокуратура, незалежність прокурора, правоохоронна система, історія розвитку прокуратури, повноваження прокурора.

The independent prosecutor's office is the main guarantee of the observance of human rights and freedoms, which, in turn, is an integral part of a democratic legal society. The absence or non-observance of the principle of independence of prosecutors can lead to significant loss of the country's image at the international level. In addition, the independence of the law enforcement system and, first of all, the prosecutor's office is a guarantee of ensuring civilized relations in the state, including the fulfillment of international obligations.

Since Ukraine is on the way to European integration, the issue of integration of state bodies into the pan-European system, both by bringing national legislation into line with the European one and ensuring compliance with pan-European guarantees of activity, is becoming relevant today.

The key to a proper and comprehensive study of any state-building process is the study of its genesis, that is, the history of its origin, evolution, as well as the factors that contributed to its formation.

The history of the formation and development of the Ukrainian prosecutor's office spans about 270 years, during which Ukraine was under the influence of different states and in different historical eras. The formation and expansion of the functions of the prosecutor's office was determined both by the objective necessity of the functioning of the state apparatus and by the will of the legislator, which ultimately dictated the vector of activity, the mechanism of control and accountability.

This article examines the historical prerequisites for the establishment and development of the institution of independence of prosecutors of Ukraine, as well as the main factors and stages that determined this process. The doctrinal views on the periodization of the formation and development of the institution of independence of the prosecutor's office are highlighted, the scientific controversy regarding the historical aspect of this issue is analyzed. Also, in the course of the study, it was found that during the influence of European countries on the legal system of Ukraine, the supervisory functions of the prosecutor's office decreased, independence expanded, and, accordingly, the state's influence on legal situations decreased, while, as during the Soviet era, the question of the independence of prosecutors did not appear at all, there was a hierarchical structure of direct subordination and reporting, which did not contribute to the development of a democratic society.

Key words: prosecutor's office, independence of the prosecutor, law enforcement system, history of development of the prosecutor's office, powers of the prosecutor.

Вступ. Невід'ємною складовою дослідження будь-якого явища є вивчення етапів його виникнення, становлення, розвитку, а також факторів, що визначають процес формування. На даному етапі розвитку України все частіше постає питання європейської інтеграції України. Незворотність європейського та євроатлантичного курсу України закріплено в Конституції України. Складовим елементом євроінтеграції нашої держави є приведення всіх державних органів та інститутів до вимог європейського законодавства. Проте, неможливим є інтеграція української прокуратури до загальноєвропейської без дотримання ключових чинників, серед яких провідне місце займає незалежність європейських прокурорів. Проте, діючі нормативно-правові акти чітко не закріплюють поняття та реалізацію даного інституту, мають дискусійний характер та потребують з'ясування історичних передумов становлення та розвитку даного інституту незалежності прокурорів та факторів, що визначали цей процес.

Питання становлення та розвитку інституту незалежності прокуратури досліджували у своїх працях такі науковці, як: В. Сухонос, М. Ковалін, В. Пшонка, М. Косюта, В. Долежан та багато інших. Однак, не зважаючи на вагомі теоретичні напрацювання визначення етапів становлення та розвитку незалежності прокурорів залишається дискусійним, що пов'язано з різними поглядами на особливості становлення національного юрисдикційного процесу та участь у ньому прокурора.

Метою даної статті є дослідження історичних та законодавчих передумов становлення та розвитку незалежності прокурорів, а також дослідження факторів, що визначали цей процес, висвітлення доктринальних поглядів на періодизацію розвитку інституту незалежності прокуратури в Україні.

З метою належного дослідження питання становлення та розвитку інституту незалежності прокурорів слід передусім з'ясувати історію становлення та розвитку проку-

ратури. Вічна істина «Без минулого немає майбутнього» говорить нам про те, що без дослідження та усвідомлення знань минулих поколінь неможливо передбачити майбутнє та тим більше побудувати належний демократичний апарат управління в громадянському суспільстві.

Нового більш значущого сенсу на сьогоднішній день набувають слова О. Гончара, що головними компонентами будь-якого національного буття є історія та мова, без яких існування нації неможливе. Саме тому протягом багатьох століть та по сьогоднішній день загарбними намагалися викоринити ці складові компоненти зі свідомості української нації. А тому, питання вивчення та, в першу чергу, усвідомлення історії покликане завадити допущенню подібних помилок, які вже мали місце, та сприяти розбудові нації та вкорінення усвідомлення громадянської відповідальності.

Особливості політико-територіальної організації державний утворення минулого не потребували створення інституту, дотичного до сьогоденної прокуратури, оскільки територіально державні утворення не були значними, так само як і кількість державного апарату, населення користувалось правом подання чолобитної безпосередньо царю.

Проаналізувавши праці національних та зарубіжних авторів ми бачимо два різні підходи до вивчення процесів становлення та еволюції органів прокуратури. В одних випадках науковці вважають, що починати процес дослідження потрібно безпосередньо з моменту формування органів прокуратури, в інших – необхідних є врахування також ролі та принципів діяльності інших утворень державних інституцій, які хоча і не називались прокуратурою, проте виконували функції, притаманні даному органу.

Відповідаючи на дане запитання, не можливо не погодитись з твердженням В. Сухоноса [1; 24], який зазначає про необхідність та доречність дослідження структури, функцій та статусу органу влади з моменту його безпосереднього створення та початку функціонування, проте, сам факт виникнення нових державних інститутів говорить про нагальну необхідність в вирішенні певних завдань та виконанні функцій, притаманних новоствореному органу, має потребу в державі, та результат не може бути досягнутий за рахунок перекладання повноважень на інші державні структури.

Питання становлення та розвитку інституту прокуратури України досліджувалось багатьма вченими, серед яких В. Сухонос, М. Ковалін, В. Пшонка, М. Косюга, В. Долежан та багато інших, проте найбільш повний поділ, на наш погляд, запропонований А. Лапкіним [2; 12–13], яких виділяв 8 періодів становлення та розвитку інституту прокуратури, серед яких:

- Етап зародження перших прототипів прокуратури (з даних часів – до 1302 р.).
- Виникнення, розвитку і поширення прокуратури у країнах Європи (з 1302 р. до 1722 р.).
- Період царської дореволюційної прокуратури в Російській імперії (з 1722 р. до 1917 р.).
- Прокуратура доби УНР, Гетьманату і Директорії (з 1917 до 1921 р.).
- Період історії прокуратури за часів Радянського Союзу (з 1917 р. до 1991 р.).
- Становлення прокуратури незалежної України (з 1990р. до 1996 р.).
- Розвиток прокуратури в незалежній Україні (протягом 1996–2014 рр.).
- Період функціонування сучасної прокуратури (з 2014 р. – по теперішній час).

Якщо вірити стародавній збірці стародавнього руського права «Руська правда», ще за часів існування Київської Русі при князів боярський клас (вірники, туїни, мечники, отроки, дітські та інші), які, діючи від імені князя, приймали участь в справлянні правосуддя

та виконанні загально-наглядових функцій, проте не були органом прокуратури.

Першим утворенням органу, повноваження якого лише мимохіть можна порівняти з повноваженнями прокуратури, є започаткування в 1549 році Чолобитного приказу, який за своєю сутністю діяльності можливо назвати власною канцелярією царя, до компетенції якого входили прийняття, розгляд та вирішення чолобитних, які населення подавало царю під час його виходів з палацу. Фактично, Чолобитний приказ був першим інститутом, до обов'язків якої входив нагляд за дотриманням законів, які діяли на той момент.

Іншим важливим документом в історії розвитку прокуратури України став другий Статут Великого князівства Литовського, прийнятий в 1566 році, який на західноукраїнській землях здобув назву «Волинський Статут». Даний документ окремо виділяв посаду прокурора серед інших учасників судового провадження.

В 1569 році, після проголошення Люблінської унії та створення Речі Посполитої, українські території (Київське, Брацлавське, Волинські воєводства) були включені до складу польської частини Речі Посполитої. На цих територіях до 1588 року діяв Другий Литовський статут, а в подальшому – Третій Литовський статут. 19 квітня 1579 року в м. Батурин засновано Український Трибунал, який почав виконувати функції прокуратури на українських територіях. Трибунал в своєму складі мав сім департаментів, які кожний рік обирали інстigatorа (прокурора), до обов'язків якого входив нагляд за порядком подання позовів до судової установи та дотриманням прав [3; 56–61].

Разом з ростом населення та збільшенням територій державних утворень відбувалося удосконалення державного апарату та збільшення державних службовців.

В 1654 році другим російським царем з династії Романових Олексієм Михайловичем засновано Приказ таємних справ, створений з метою спостереження за управлінням в державі, за точним виконанням царських указів та для проведення слідства по важливим злочинам проти держави. З одного боку, цей орган був особистою канцелярією царя, а з іншого – установою, в яку передавалися справи з інших приказів за вказівкою царя. Серед повноважень Приказу таємних справ виділявся нагляд за діяльністю центральних органів влади.

З розширенням штату державного апарату почав збільшуватися рішень корупції серед чиновників, що потребувало додаткових заходів контролю та реагування. З цією метою указами Петра I від 2 та 5 березня 1711 року передбачалось запровадження інституту «фіскалів у всяких справах». Указом від 17 березня 1714 року закріплено компетенцію фіскалів, зокрема: узнавати про все, що може зашкодити державним інтересам, доповідати «про злий намір проти персони його величності або зраду, про збурювання або бунт», а також здійснення боротьби з хабарництвом і розкраданням казни. Цими ж указами було закріплено триланкову структуру фіскалів та їх підпорядкування безпосередньо Правлячому Сенату.

В Указі Петра I від 16 січня 1712 року чітко було визначено гарантію незалежності фіскалів від місцевих судово-адміністративних органів влади.

Основним недоліком в роботі фіскалів стало підпорядкування головного фіскалу безпосередньо Сенату, у зв'язку з чим зацікавлені сенатори всіма можливими способами намагалися тиснути на законність та своєчасність прийняття рішень. В свою чергу, до повноважень фіскалів не входив нагляд за діяльністю Сенату, як вищого державного органу, та, навпаки, фактично фіскали перебували в підпорядкуванні Сенату.

Такі обставини зумовили необхідність подальшого реформування в даній галузі, а тому 12 січня 1722 року Петро I видав Указ про реорганізацію Сенату, яким фактично було створено інститут прокуратури та започатко-

вано принцип територіальної діяльності органу: «Належить бути при Сенаті Генерал-Прокурору та Обер-Прокурору, а також у всякій Колегії по Прокурору, які повинні рапортувати Генерал-Прокурору». Указом же від 18 січня 1722 року передбачалось створення прокурорів в провінціях і надвірних судах. Першим Генерал-прокурором став Павло Іванович Ягужинський, якому присвоєно чин «око імператора». Вказаний титул він набув через фразу імператора Петра I під час представлення генерал-прокурора сенаторам: «Ось око моє, яким я буду все бачити» [4; 8–10].

З метою недопущення попередніх прогріхів в закріпленні підпорядкування фіскалів, які частково були підпорядковані Сенату, через що не могли належно виконувати свої функції, генерал-прокурор та обер-прокурори відповідали безпосередньо перед імператором, а тому прокурорський нагляд вже поширювався і на Сенат.

Указом від 27 квітня 1722 року визначено компетенцію генерал-прокурора, до якої увійшло: бути присутнім у Сенаті, контролювати роботу фіскалів, порушувати питання перед Сенатом для розроблення проекту спільного рішення, яке передавалось імператору для затвердження, а також внесення протесту та припинення справи з обов'язковим повідомленням імператору.

Після смерті Петра I та приходу та під час правління імператриці Анни Іоанівни прокурорський нагляд зазнав занепаду. Вже під час правління Єлизавети Петрівни прокурорська діяльність знову почала розвиватися, було поновлено прокурорські установи на засадах, започаткованих Петром I.

Значущим етапом в історії формування прокуратури став приход до влади імператриці Катерини II (1762–1796 роки), за часів правління якої суттєво посилено нагляд за законністю в діяльності місцевих органів влади, а тому питання незалежності прокурорів знову стало насущним.

Катерина II підписанням Установ для управління губерній Російської імперії (07 жовтня 1775 року) започаткувала реформу адміністративно-територіального устрою Російської імперії. Глава XXVII Установ була присвячена прокурорській діяльності, зокрема ст. 404 визначала завдання та повноваження губернських прокурорів, серед яких виділялись: нагляд за дотриманням законів, захист цілісності влади та інтересів імператора, запобігання заборонених зборів з населення та боротьба з корупцією. Окрім названих функцій, прокурори вживали заходи до припинення порушень, опротестовували незаконні правові акти.

Наступним історичним етапом розвитку інституту прокуратури став початок правління імператора Олександра I. (з 1801 року), за часів якого структура прокуратури зазнала суттєвих змін.

08 вересня 1802 року імператором Олександром I підписано Маніфест «Про запровадження Міністерств», серед яких почало існувати міністерство юстиції, створене на основі канцелярії генерал-прокурора. Перед міністерством юстиції ставилось завдання управління системою суду та прокуратурою. Вказаним Маніфестом було об'єднано посади міністра юстиції та генерал-прокурора.

Більш детально зазначені зміни законодавства було закріплено в Зводі законів Російської імперії 1857 року, яким передбачався розподіл прокурорського нагляду за трьома рівнями: генерал-прокурорський нагляд, який здійснювався міністром юстиції; обер-прокурорський нагляд, який існував при загальних зборах і департаментах Сенату, нагляд губернських прокурорів і двох стряпчих, який відбувався на місцях у кожній губернії, а повітові стряпчі справляли нагляд у кожному повіті.

Не зважаючи на створення розгалуженої мережі прокурорів на території тодішньої Російської імперії та підпорядкування губернських прокурорів особисто міністру юстиції, говорити про існування інституту незалежності не доводилось, оскільки насправді окрім прямого підпо-

рядкування міністру юстиції існувало правило повідомляти керівництво губерній про всі виявлені зловживання, тобто діяльність прокуратури перебувала під постійним контролем влади на місцях, а інститут стряпчих взагалі знаходився в прямому підпорядкуванні керівників губерній.

Найбільш значимою подією тих часів стало затвердження в 1862 році імператором Олександром II «Основних положень перетворення судової частини в Росії», серед яких знайшли своє відображення положення про прокуратуру, закріплювалось державне призначення прокурорського нагляду, предмет нагляду, визначались завдання та повноваження прокурорів. Чітко було закріплено призначення прокурорів як нагляд за дотриманням виконання законів Російської імперії. Принципами побудови органів прокуратури стали єдність та централізація, суворота вертикаль підпорядкованості. Своє вираження також знайшов принцип незалежності в діяльності прокурорів, який визначено як «незалежність прокурорів від місцевих впливів під час прийняття ними рішень». Призначення та звільнення з посад Генерал-прокурора та губернських прокурорів відбувалось виключно царем, призначення прокурорів нижчих ланок входило до повноважень Генерал-прокурора імперії. Таким чином, органи місцевої влади не мали важелів впливу на діяльність тодішньої прокуратури, яка підпорядковувалась лише імператору.

В ході проведення судової реформи 1864 року інститут прокуратури зазнав суттєвих змін, зокрема наглядові повноваження прокурорів були звужені, а основним напрямом діяльності органу стало кримінальне переслідування злочинців. Третій розділ Заснування судових установень мав назву «Про осіб прокурорського нагляду», до складу якого входили 13 статей, серед яких виділялась стаття 130, відповідно до змісту якої «особи прокурорського нагляду діють на основі свого переконання та існуючих законів», тобто закріплювався принцип незалежності діяльності прокурорів.

20 листопада 1864 року було також прийнято «Статут кримінального судочинства», в розділі II глави V книги II з'явився параграф 3 під назвою «Сутність обов'язків та ступінь влади прокурорів та їх товарищів». Вказані норми визначали пряме підпорядкування слідчих прокурорам, обов'язок виконання вказівок прокурорів, закріплювали повноваження прокурорів під час здійснення кримінального провадження на кшталт нинішніх процесуальних керівників досудовим розслідуванням.

Як зазначає В. Сухонос в своїй монографії «Прокуратура у державному механізмі Російської імперії після судової реформи 1864 р.» [5; 57–59] реформи Олександра II серед науковців отримали назву «Великих реформ Олександра II». З таким твердженням не можна не погодитись, оскільки з аналізу вищеперелічених текстів ми бачимо запровадження значних змін та впровадження реформ, які докорінно змінили сутність самого інституту прокуратури та наблизили його до сьогодення.

В подальшому, з виданням вищезазначених актів, склалася тенденція щодо суттєвого звуження наглядових повноважень прокурорів. Зміст реорганізації прокуратури тих часів відповідно до принципів судової реформи 1864 року, полягав в обмеженні прокурорського нагляду виключно судовою сферою, покладанням на прокурорів обов'язку підтримання державного обвинувачення в суді та суттєвому посиленні нагляду за здійсненням дізнання та слідства. Проте, прокурори не були частиною судової системи та діяли виключно на підставі законів та внутрішнього переконання, підпорядковувались лише керівникам прокуратур та міністру юстиції.

Такий статус прокуратура зберігала до 1917 року, коли зі зміною політичного режиму в країні, прийняттям декрету Радою народних комісарів від 24.11.1917 «Про суд» прокуратура була ліквідована та відновила свою діяльність лише в травні 1922 році, після прийняття Положення про прокурорський нагляд.

Протягом 1917–1920 років на українських землях за часів існування Центральної Ради, Гетьманату та Директорії вцілому відбувалося формування незалежної української держави, а тому орган прокуратури не відокремлювався в окремий державний інститут зі своїми чітко визначеними функціями і повноваженнями.

Через те, що сучасні території України протягом різних історичних етапів перебували під контролем різних держав, формування інституту прокуратури відбувалось по-різному.

Так, на землях колишньої Австро-Угорщини 1 листопада 1918 року утворено Західно-Українську Народну Республіку. В цей час діяльність прокуратури визначалася розпорядженням Державного секретаря судівництва «Про державну прокуратуру, яке було прийняте 18 грудня 1918 року [6; 5–7]. Як ми бачимо з назви органу, яким був ухвалений зазначений документ, прокуратуру фактично входила до складу центральних органів виконавчої влади і не мала статусу самостійності. Такий державний устрій на землях ЗУНР був успадкованим від Австро-Угорщини, в якій прокуратура підпорядковувалася міністру юстиції.

Таким чином, варто погодитись з Х. Горуйко, що прокуратура ЗУНР отримала свій розвиток на фундаменті австро-угорських традицій державотворення, а тому прокурори діяли при судах та звітували перед Державним секретарем судівництва [7; 23–26]. Тогочасна прокуратура ЗУНР була схожою на сьогоденну українську прокуратуру, оскільки основним завданням мала перед собою підтримання державного обвинувачення в суді та участь у різних стадіях кримінального процесу. Такі обмеження функцій були наслідками впливу європейської системи органів правосуддя, а тому в цей час ми можемо говорити про наближення прокуратури ЗУНР до загальноєвропейської, відсутність у прокуратури карально-репресивних функцій.

Як вже зазначалося, після встановлення на території України радянської влади (1917 рік) прокуратура як незалежний орган була ліквідована. 23 грудня 1917 року Центральною Радою ухвалено Закон «Про урядження прокурорського нагляду на Україні», відповідно до змісту якого прокуратурі утворювалися при окружних та апеляційних судах, прокуратури призначалися та звільнялися Генеральним секретарем судових справ.

Починаючи з 29 квітня 1918 року, з приходом до влади гетьмана Павла Скоропадського, спочатку діяла змішана судова система, тобто суди, утворені Тимчасовим Урядом, Центральною Радою. Проте, у 29 квітня 1918 року Скоропадським постановлено «Грамату до всього Українського народу», в якій він рішуче відмовлявся від подальшого підтримання політики Центральної Ради і прийнято Закон «Про гетьманську владу». Цим законом П. Скоропадський здійснення функцій прокуратури поклав на Генеральний Суд.

В 1918 році після зміни влади Гетьманату на владу Директорії під головуванням В. Винниченка відновлено діяльність Генерального Суду, який отримав назву «Надвищий Суд Української Народної Республіки», при якому діяли прокуратури.

Таким чином, в цей період часу розвиток прокуратури України відчував суттєвий занепад, революційні зміни в діяльності прокуратури не відбувалися, функції її поглинала судова система.

В цей час на території України встановлено радянську владу, яка і почала диктувати свої правила державотворення.

Декретом Ради народних комісарів УСРР від 14 лютого 1919 року скасовувалися всі судові установи, що існували на території України, у тому числі і прокурорський нагляд. Цим же документом затверджено Тимчасове положення «Про суд і революційні трибунали УСРР», відповідно до якого при революційних трибуналах працювали народні слідчі, колеги обвинувачів і правозахисників, трибунальні виконавці. Право направлення справ до трибуналів надіялися губернські виконавчі комітети.

Проте, швидkozмінність влади в країні не сприяла впровадженню та укоріненню даних державних інститутів.

Протягом 1921–1922 років юридичною громадськістю широко почало обговорюватися питання створення єдиного органу прокуратури як органу нагляду за дотриманням законності.

В травні 1922 року підготовлено проект «Положення про прокурорський нагляд». Впроваджувалося «подвійне» підпорядкування прокурорів – центру в особі відповідного народного комісаріату та місцевому губернському виконавчому комітету, тобто прокуратура стала підконтрольною місцевим органам виконавчої влади. Таким чином, єдиним принципом побудови прокуратури став класовий принцип, що реалізовувався під прямим безпосереднім партійним наглядом більшовиків.

Після прийняття Другим Всесоюзним з'їздом Конституції СРСР (31 січня 1924 року) суверенітет УСРР був суттєво обмежений, що прямо вплинуло на подальший розвиток «самостійності» державних інститутів, зокрема і прокуратури. Під керівництвом Й.В. Сталіна СРСР фактично перетворилася в диктатуру, а тому говорити про незалежність будь-яких державних органів в цей період часу не доводиться.

29 жовтня 1924 року були прийняті Основи судострою, а 31 жовтня 1924 року – Основи кримінального судочинства СРСР і союзних республік. Цими документами на прокуратуру покладалася повноваження забезпечення нагляду за законністю дій органів влади, державних та громадських установи, приватних осіб, опротестування рішень судів, здійснення нагляду за проведенням дізнання та попереднього слідства у кримінальних справах, підтримання обвинувачення в суді, нагляд за виконанням вироків та законністю попереднього ув'язнення, захист інтересів держави у цивільних справах.

Не зважаючи на розширення функції прокуратури, залишався обов'язок періодичного звітування перед губернськими виконавчими комітетами, тобто прокурори були залежними від органів місцевої та центральної влади.

Лише 24 травня 1955 року в статті 6 Положення Про прокурорський нагляд у СРСР закріплювалось, що «на підставі статті 117 Конституції СРСР органи прокуратури здійснюють свої функції незалежно від будь-яких місцевих органів, підпорядковуючись тільки Генеральному Прокурору СРСР». Це фактично є першою згадкою про незалежність прокурорів за часів радянського союзу.

Аналогічна засада незалежності прокурорів була закріплена в статті 4 Закону СРСР «Про прокуратуру СРСР» від 30 листопада 1979 року, відповідно до змісту якої органи прокуратури «здійснюють нагляд за правильним і однаковим застосуванням законів, незважаючи на жодні місцеві відмінності і всупереч будь-яким місцевим та відомчим впливам» [8; 196–199].

Слушно з цього виникло підкреслив Д. Добровольський, зазначивши про те, що хоча формально принцип незалежності прокурорів був закріплений в радянському законодавстві, фактично вона повністю перебувала під партійним впливом. Незалежність прокуратури як засада організації та діяльності передбачалася лише на папері, а не в житті.

Після прийняття 16 липня 1990 року Декларації про державний суверенітет України та 24 серпня 1991 року Акту проголошення незалежності України взято курс на побудову правової демократичної держави та розпочато процес формування законодавчої бази та створення та функціонування всіх державних інститутів.

Після чого, 5 листопада 1991 року прийнято Закон України «Про прокуратуру», в якому знайшли своє місце гарантії незалежності прокурорів при здійсненні своїх повноважень.

В діючому Законі України «Про прокуратуру», прийнятому 14 жовтня 2014 року серед засад діяльності прокурорів

передбачено засаду незалежності прокурорів, що передбачає існування гарантій від незаконного політичного, матеріального чи іншого впливу на прокурора щодо прийняття ним рішень при виконанні службових обов'язків.

Таким чином, до проголошення незалежності України прокуратура на українських землях існувала близько 270 років. З огляду на сказане, можна стверджувати про те, що історія розвитку принципу незалежності прокурорів може розглядатись виключно разом з етапами становлення прокуратури як інституту. З дослідження істо-

рії ми бачимо, що надання більш вузьких повноважень та закріплення певного рівня незалежності прокурорів сприяло розширенню демократичних принципів у суспільстві та забезпеченню належного виконання прокурами покладених на них завдань. Подальша євроінтеграція України неминуче призведе до впровадження додаткових гарантій та вдосконалення діючих механізмів реалізації та забезпечення дотримання принципу незалежності прокурорів задля забезпечення належного функціонування демократичної держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сухонос В.В. Правові та організаційні аспекти розвитку прокуратури України в сучасних умовах: монографія. Суми: Університетська книга, 2010. 328 с.
2. Лапкін А.В. Основи прокурорської діяльності в Україні: навч. посіб. у схемах. – Харків : Право, 2015. 148 с.
3. Сухонос В.В., Лакізіук В.П., Грицаєнко Л.Р., Руденко В.М. Прокуратура України: академічний курс / за заг. ред. В.В. Сухоноса. Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. 566 с.
4. Сухонос В.В. Організація і діяльність прокуратури в Україні: історія і сучасність: Монографія. Суми: ВДТ «Університетська книга», 2004. 348 с.
5. Сухонос В. В. Прокуратура у державному механізмі Російської імперії після судової реформи 1864 р. : монографія. Суми: Університетська книга, 2012. 104 с.
6. Збірник законів, розпорядків та обіжників, проголошених Державним Секретаріатом Західно-Української Народної Республіки. Станіславів, 1918. 24 с.
7. Горуйко Х.П. Прокуратура західно-української народної республіки як орган публічного обвинувачення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. № 21. С. 23–26.
8. Банах С.В., Грубінко А.В., Савенко В.В., Ухач В.З. Історія правоохоронних органів України: підручник. Тернопіль: ЗУНУ, 2021. 232 с.